

5. Гражданская война на Екатеринославщине (февраль 1918-1920 гг). - Днепропетровск. Док.16, с.31.
6. Олексієнко О.Г. Організаційна діяльність міських Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів УРСР (1917-1936 рр.) // Наукові записки Київського державного університету. - 1957. П.16. Вип. 19 . с.67-68.
7. Центральний державний архів громадських організацій України (далі ЦДАГО) Ф.1, Оп.1., с.236, Л.89.
8. ЦДАГО України Ф.1, Оп.20., с.236, Л.89.
9. Державний архів Дніпропетровської області (далі ДАДО) Ф.1, Оп.20., с.236, Л.105.
10. ЦДАГО України Ф.1, Оп.20., с.230, Л.33.
11. Конституція УСРР 1919 // Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української конституції. - К.: Т-во "Знання України". 1993. - 192 с.
12. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства УССР (СУ УССР). - 1921. - №22. Ст.620.
13. Мельник О.О. Криворізька міськрада в 1920-1941 роках. - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2005. - 368 с.
14. Красный Горняк 10 грудня, 1927.
15. ЦАВОВ України Ф.1, Оп.5, с.2112, Л.17.

Дояр Л.В.,
кандидат історичних наук, доцент
(м.Київ)

А ЗАВТРА БУЛА ВІЙНА: ГОРТАЮЧИ "НАУКОВІ ЗАПИСКИ" КДІІ (1941 р.)

Останній передвоєнний науковий збірник Криворізького державного педагогічного інституту був підписаний до друку 11 березня 1941 р. Наклад першого тому становив 225 екземплярів, ціна – 4 крб. за книжку, видання вийшло у Дніпропетровську, на тамтешній поліграфічній фабриці, що розташувалася по вул. Серова, 7.

До збірника увійшли статті з п'ятьох наукових галузей: математика, астрономія, хімія, біологія, мова. Усі статті були написані українською мовою (і це дуже показово для криворізького регіону та ще й в умовах згорнутої на той час кампанії українізації) і супроводжувалися резюме двома іншими мовами: обов'язково російською і на вибір англійською чи

німецькою. Математичні і хімічна розвідки уміщували резюме німецькою, астрономічна і біологічні – англійською, автор філологічної праці писав про німецьку мову з її активним застосуванням, тож, обмежився лише російськомовним резюме.

Оскільки до "Наукових записок" КДПІ 1941 р. увійшли статті достатньо великого обсягу, окрім того, деякі науковці подали до друку одночасно по 2-3 розвідки, то загальна кількість дописувачів видання є невеликою – власне, науковий збірник склали усього 7 дослідників. Серед останніх є як відомі в історії Криворізького державного педагогічного університету імена (К.К. Фасулаті, П.М. Задирака, В.В. Сакк, К.С. Косик), так і дотепер не згадувані (К.С. Леміщенко, Г.В. Ткаченко, В.А. Нікітін). Судячи зі змісту статей, К.С. Леміщенко викладав хімію, Г.В. Ткаченко – біологію, а В.А. Нікітін – німецьку мову.

Автором публікацій з математики був доцент КДПІ, післявоєнний завідувач кафедри математики Ф.К. Косик. Він захоплювався математичним природознавством, застосовував методи математичної фізики, шукав розв'язання інтегрального рівняння, яке замінює диференціальну систему. До збірника увійшли дві його статті, присвячені проблемі побудування [3, с. 3-16] та перетворення [2, с. 17-24] функції Гріна для операторів вищих порядків.

Автором астрономічної розвідки був тогочасний асистент кафедри математики КДПІ, у післявоєнні часи старший викладач астрономії та аналітичної геометрії Володимир Володимирович Сакк. У своїй праці він проаналізував результати спостережень телескопічних метеорів [6, с. 25-34]. З його публікації ми дізнаємося про цікаві подробиці з історії кабінету астрономії КДПІ. Автор, зокрема, повідомляє, що з 10 серпня 1938 р. Криворізький педагогічний інститут за пропозицією кафедри

астрономії Саратовського державного університету ім. М.Г. Чернишевського приступив до систематичних спостережень над телескопічними метеорами. Ця робота мала всесоюзний масштаб і проводилася за загальним планом і програмою, розробленою Центральною Комісією по метеорах, кометах і астероїдах при Академії Наук СРСР. Її одночасно здійснювало десять наукових установ (дві обсерваторії, університети та інститути) і те, що до списку дослідників потрапив звичайний периферійний інститут, свідчить про високий науковий потенціал тогочасного КДПІ. Загальна розробка проблеми телескопічних метеорів була покладена на кафедру астрономії Саратовського університету, працівники ж останньої задіяли криворізьких науковців.

По кабінету астрономії КДПІ заявлене дослідження виконував викладач В.В. Сакк і лаборант кабінету астрономії, тогочасний студент інституту М.К. Романець [6, с. 25]. Експеримент проводився з 10 серпня 1938 р. по 1 січня 1940 р. в шестикратний бінокль і загалом тривав 76 годин. Впродовж 59 годин застосовувався призматичний бінокль ГОМЗ 6Х30 діаметром поля зору близько 8 градусів. За цей час було зафіксовано 33 метеори, включаючи "уривки", тобто ті метеори, що пройшли все поле зору або вийшли з нього. Середній показник проходження становив 0,56 метеора за годину. Як зазначалося у науковому резюме, дослідження В.В. Сакка і М.К. Романця порівнювалося з результатами, раніше опублікованими І.С. Астаповичем [6, с. 32]. У цілому, тогочасні криворізькі астрономи констатували низьку "метеорну густість" рідного неба [6, с. 26].

Публікацію з хімії підготував К.С. Леміщенко. Він розповів про винайдення Гейтером у 1863 р. ацетоацетатного ефіру і дослідив механізм

його конденсації за схемами різних науковців (Міхаель, Шейблер, Челінцев) [4, с. 35, 38-40].

Найбільшу кількість розвідок до останнього передвоєнного збірника КДПІ підготували інститутські біологи. Авторами цих праць стали Г.В. Ткаченко, К.К. Фасулаті, П.М. Задирака. Професор Пилип Макарович Задирака (перший завідувач кафедри зоології КДПІ (1932-1940 рр.)) дослідив біоекологічні особливості крапчастого ховраха, який з групи ссавців Криворіжжя належав до найважливіших шкідників сільського господарства [1, с. 109]. Свої наукові спостереження П.М. Задирака провів впродовж 1939-1940 рр., основною базою для його досліджень були цілинні ділянки і перелоги околиць Кривого Рогу, а також розорані і засіяні хлібними культурами поля. На момент виходу збірника Пилип Макарович вже виїхав з Кривого Рогу: з 1940 р. він працював у Чернівецькому університеті.

Найпродуктивнішим автором передвоєнних наукових розвідок був Кирило Ксенофонович Фасулаті, який з 1938 р. завідував кафедрою анатомії та фізіології людини і дарвінізму. У названому збірнику розміщено три його статті. У роботі, присвяченій біоценозу Причорномор'я, він порівняв флору і фауну солонців і солончаків [8, с. 71-108]. Досліджуючи заповідник Асканія-Нова, К.К. Фасулаті розглянув ентомофауну дикої люцерни, встановив, що з цією рослиною безпосередньо пов'язано 73 види різноманітних комах [9, с. 151]. Виходячи з цього, науковець провів власну класифікацію, виокремивши 7 розрядів комах, які співіснують з дикою люцерною [9, с. 151-152]. У роботі К.К. Фасулаті вказано, що автор застосував новий метод дослідження. Зокрема, зафіксовано перехід від кількісного обліку, що дає можливість реєструвати біоценоз і його "населення", до безпосередніх польових спостережень за окремими

рослинами (аналіз цих рослин, облік пошкоджень, лабораторне розведення відповідних комах) [9, с. 151]. У збірник КДПІ було розміщено зібрані К.К. Фасулаті матеріали до вивчення ентомофауни Причорноморської смуги посушливого степу [10, с. 155-186].

Цікавою і показовою у кількох аспектах була стаття Г.В. Ткаченка, присвячена проблемі зменшення ваги яблук при зберіганні їх у різних температурних умовах [7, с. 65-69]. По-перше, Г.В. Ткаченко навів актуальні дотепер поради – чим нижче температура зберігання, тим соковитішими стають яблука, а по-друге, не ставлячи перед собою такої мети, він здійснив опис яблучних садів радгоспу "Веселі Терни" станом на 1937 р. Згадуючи сучасні супермаркети, де пірамідально викладено позбавлені будь-якого запаху парафіновані яблука з Польщі, не встигаєш заковтнути слину, читаючи, які сорти яблук у промислових масштабах вирощували у Кривому Розі напередодні Великої Вітчизняної війни: золотий пармен, пепен лондонський, зеленка вуда, бельфлер жовтий, ренет реліанський, кальвіль сніжний, кальвіль червоний, шафран смугастий, тірольський голубок [7, с. 65]. Дослідник підкреслив, що найстійкішими у зберіганні є такі сорти, як кальвіль сніжний, кальвіль червоний, бельфлер жовтий, ренет реліанський і шафран смугастий [7, с. 69].

Фатальним передчуттям напередодні неймовірних страждань часів війни стала остання стаття "Наукових записок КДПІ" 1941 р. Її автором був В.А. Нікітін, який дослідив питання про "викладання німецької лексики у світлі нового на той час вчення про мову" [5, с. 187-206]. Спираючись на дані марксистської матеріалістичної лінгвістики, використовуючи вчення М.Я. Марра про лінгвістичні елементи, В.А. Нікітін вказав, що у німецькій мові збережено архаїчні пережитки, які

створюють "штучні перешкоди" у взаємному порозумінні між народами. А відтак, автор закликав забезпечити пригніченим капіталізмом нацменшинам "швидкий культурний розвиток в умовах соціалізму" [5, с. 205-206]. Та якби ж тільки мовні зіткнення турбували тогочасний світ... Агресивна людиноненависницька політика Третього рейху, викладена бездоганною німецькою у гітлерівській "Майн кампф" (1925 р.), вже тоді констатувала гуманітарну катастрофу цивілізації і поставила людство на межу фізичного виживання. Інститутський викладач німецької, як і мільйони інших людей на Землі, навіть уявити собі не міг, що, згодом, у майбутніх жертв і свідків злодіянь нацистів на окупованій території СРСР німецька мова ще кілька десятиліть поспіль буде викликати важкі емоційні травми...

Джерела та література:

1. Задирака П.М. До вивчення біоекологічних особливостей крапчастого ховраха/ П.М. Задирака// Наукові записки [Ред кол. С.І. Аладкін (голова), К.К. Фасулаті (заст. голови), Ф.К. Косик, О.П. Зеленський]. – Кривий Ріг-Дніпропетровськ: Вид-я КДПІ, 1941. – 206 с. – С. 109-136.
2. Косик Ф.К. Перетворення функції Гріна для оператора вищих порядків/ Ф.К. Косик// Там само. – С. 17-24.
3. Косик Ф.К. Побудування функції Гріна для операторів вищих порядків/ Ф.К. Косик// Там само. – С. 3-16.
4. Леміщенко К.С. Механізм синтезу ацетоацетатного ефіру у порівнянні з аналогічними конденсаціями/ К.С. Леміщенко// Там само. – С. 35-64.
5. Нікітін В.А. До питання про подачу німецької лексики у світлі нового вчення про мову/ В.А. Нікітін// Там само. – С. 187-206.
6. Сакк В.В. Деякі результати спостережень телескопічних метеорів/ В.В. Сакк// Там само. – С. 25-34.
7. Ткаченко Г.В. Зменшення ваги яблук при зберіганні їх у різних температурних умовах/ Г.В. Ткаченко// Там само. – С. 65-70.
8. Фасулаті К.К. До вивчення біоценозів Причорноморського солончаково-солонцевого комплексу/ К.К. Фасулаті// Там само. – С. 71-108.
9. Фасулаті К.К. Ентомофауна дикої люцерни та її зв'язок з іншими рослинами/ К.К. Фасулаті// Там само. – С. 137-154.
10. Фасулаті К.К. Матеріали до пізнання ентомофауни Причорноморської смуги посушливого степу/ К.К. Фасулаті// Там само. – С. 155-186.